

LICHTNECKERT ANDRÁS

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK KIADÁSA BALATONFÜREDEN

Erdélyi László és Sörös Pongrác, *A tihanyi apátság története* című kétkötetes, okmánytárat is tartalmazó mű szerzői adtak példát Balatonfüred és térsége levéltári forrásainak a kiadására, amelyek túlnyomó többsége a tihanyi apátság és a bencés főapátság levéltárából származott.

A Balatonfüredi járás 1946-ig Zala megyéhez tartozott, ennek ellenére a Veszprémben megjelent levéltári forráskiadványok között több is van, amely a történeti Zala megyére vonatkozik, ugyanis a Veszprémben székelő egyházi intézmények a Balaton-felvidéken is birtokosok voltak. Ilyen Kredics László, Madarász Lajos, Solymosi László által közzétett *A veszprémi káptalan számadáskönyve, 1495–1534*, Kredics László, Solymosi László: *A veszprémi püspökség 1524. évi urbárium* és Bél Mátyás: *Veszprém vármegye leírása* című műve Takáts Endre fordításában és Kredics László szerkesztésében, továbbá Veszprém város okmánytára (összeállította Gutheil Jenő, sajtó alá rendezte Kredics László) és annak pótkötete (összeállította Érszegi Géza és Solymosi László).

A Balatonfüred történetét meghatározó szőlőbor- és fürdőkultúra írott forrásait nemcsak a történészek, hanem a közalapítványi kiadványok olvasói is szívesen forgatják. Az 1990-ben kiadott borvidéktörténet is tartalmazott levéltári forrásokat, az új kiadás (2010) pedig a szőlőhegyi artikuluszokon keresztül hét lépésben mutatja be a szőlőhegyi önkormányzat fejlődését 1727-től, a veszprémi káptalan statútumainak a kiadásától 1939-ig, a Balatonfüredi Hegyközség szervezési és ügyviteli szabályzatának a bevezetéséig. A 19. századi „szőlész értelmiség” írásaiból válogatott levéltári források és szakirodalmi szemelvények segítik a szőlész-borászat fejlődésének áttekintését 1765-től napjainkig.

A borvidéken fennmaradt levéltári forrásanyag gazdag hegytörvényekben és szőlőhegyi önkormányzati jegyzőkönyvekben. Településenként önálló forráskiadványokra nem volt lehetőség, ezért a hegyközségi jegyzőkönyveknek a tisztújításokra és a statútumokra vonatkozó bejegyzései a települések (Alsóörs, Csopak, arácsi szőlőhegy) történeti monográfiáinak részét képezik. A szőlőhegyek életét szabályozó hegytörvények, szőlőhegyi artikuluszok és földesúri rendtartások előbb a településtörténeti monográfiákban, majd a Szőlőhegyek törté-

netének forrásai című sorozat II. kötetében – Égető Melinda szerkesztésében – jelentek meg.

A veszprémi káptalan hiteleshelyi jegyzőkönyvei a 17. századtól, a szőlőhegyi önkormányzatok jegyzőkönyvei a 18. század közepétől temérdek szőlőadásvételt tartalmaznak, amelyeknek a feldolgozása táblázatos formában történt. Ezek a táblázatok számtalan hasznosítható és könnyen elérhető forrással és adattal szolgálnak a helyismerettel rendelkező vagy azt megszerezni kívánó olvasó számára, elsőrendű ár-, pénz- és társadalomtörténeti források. Segítségükkel meghatározhatjuk a szőlőhegyek állapotát a török korban, borvidékünk helyét a magyarországi borvidékek rangsorában, áttekinthetjük a nemesek, jobbágyok, nönemesek (*agilisek*) és a vitézlő (*strenuus*) rend tagjainak a szőlőbirtoklását.

Az utóbbi években a borászok érdeklődéssel fordultak a régi magyar és balatoni szőlőfajták felé, amelyeket megpróbálnak visszaállítani a termelésbe. Kultúrtörténeti értékűek azok a feljegyzések, amelyek a bortörvények előtti borászatról, borkezelési eljárásokról maradtak fenn. Ezeknek a levéltári forrásoknak és szemelvényeknek a gyűjteményét a borászok is érdeklődéssel forgatják. A *Borászok titkai, titkok gazdái* című forrás- és szemelvénygyűjteménnyel (2007) levéltári források jutottak el egy olyan körbe, ahol a munkakultúra tisztelete nemzedékről nemzedékre öröklődött.

2008-tól a Balatonfüred Városért Közalapítvány támogatja a levéltári források kiadását. A fürdőkultúra körébe tartozó forráskiadványok sora 2008-ban kezdődött és rövid idő alatt négy önálló kötetet eredményezett, amelyek között három napló és egy fürdőbizottsági jegyzőkönyv van.

Slachta Etelkának (1821–1876) a Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltárában őrzött 15 kötetes kézirat naplói közül az 1841. július 15. és augusztus 3. közötti Balatonfüreden íródott. A napló egy kalandra, udvarlókra, nem utolsósorban házasságra vágyó úri leány beszámolója a füredi társasági életről, ahol „*bálok, kirándulások, szerenádok, kártyacsaták követték egymást*”.

A bencés rend az 1834. évi tűzvész után saját kezelésébe vette az addig bérleti rendszerben üzemeltetett füredi gyógyfürdőt. Vezetésével *Écsy Lászlót* bízta meg, aki 1835-től fürdőfelügyelőként, 1867-től 1889-ig fürdőigazgatóként irányította a

fürdőintézetet. Balatonfüredi tartózkodásának 54 éve alatt naplót vezetett, amely a fürdőtelep és Balatonfüred történetének sokoldalúan használható forrása. Az 1850–52, 1856. évi naplókat Katona Csaba, az 1863 és 1892 közötti 12 évből előkerülteket Lichtneckert András publikálta. Écsy László a Balaton Gőzhajózási Társaság pénztárnoka, számadója, majd igazgatója, az arácsi Szeretetház igazgató választmányának társelnöke (Jókai Mórral), majd elnöke, a tihanyi tisztiszek tagja, a balatonfüredi iskolaszék világi elnöke és a színház intendánusa volt – az első balatonfüredi polgár, akinek a tevékenységében már nem vált el a település és a fürdőtelep.

A helytartóság által 1855-ben bevezetett gyógydíj kezelésére felállított és 1855-től 1918-ig működött *balatonfüredi fürdőbizottság üléseinek jegyzőkönyvei* szinte hiánytalanul fennmaradtak. A forráskiadvány bevezető tanulmánya bemutatja a gyógydíj előzményeit, az 1836 és 1840 között vezetett panaszkönyvet és az 1839-től működő fürdővendégek úri választmányának a tevékenységét. A gyógydíjt négy célra lehetett fordítani: a fürdőtelep szépítésére, a szegénykórház és a színház fenntartására, a színtársulatok és a zenekarok vagy „hangászkarok” fizetésére. A kötet az első hazai kísérlet a téma feldolgozására. A neves fürdővendégek bejegyzéseit is tartalmazó *Panaszkönyv* mint forráskiadvány szerepel a Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadói tervében.

A vegyes műfajú kiadványok közül megemlíthető Hudi József: *A balatonfüredi színház és színpad története (1831–1861)* című monográfiája, amelynek III. részében 110 levéltári forrás, irodalmi és sajtószemelvény olvasható. Lichtneckert András *A balatonfüredi Angolkert, a Játékszín és az Aréna építéstörténete* című munkájának függelékében közöl levéltári forrásokat, köztük a sokáig elveszettnek hitt, de a Zala Megyei Levéltárban előkerült Kisfaludy-féle színházépítés számadási iratait. A balatoni gőzhajózás történetének a Tihanyi Apátság levéltárában, az MTA Kézirattárában és a Magyar Országos Levéltárban őrzött forrásai megjelennek *A Széchenyi-Széchenyi család és Balatonfüred: történelem és kultusz* c. közalapítványi kiadványban, amely Széchenyi István születésének 220. évfordulójára jelenik meg.

A közalapítvány kiadói tevékenységéhez illeszkedik a 13. kötetnél tartó LA Könyvtár című kiadványsorozat, amelynek célja a Balaton-felvidék művelődéstörténeti értékeinek a gyűjtése, a 19. századi alkotó értelmiség (Fábián József, Mórocz

Dániel, Oláh János, Jalsovics Aladár) ma már nehezen elérhető műveinek az új kiadása.

Balatonfüreden megjelent forráskiadványok:

„Füreden az idén először nékem hozatik szere nád...”: Slachta Etelka balatonfüredi naplója, 1841. Szerk., a bevezetőt írta és jegyzetekkel ell. Katona Csaba. Balatonfüred, 2008. 118 p. (Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai 37).

Écsy László fürdőigazgató naplói, 1850–1852, 1856. Szerk., a bev. tanulmányt írta, jegyzetekkel ell. és a mutatókat kész. Katona Csaba. Balatonfüred, 2008. 248 p. (Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai 38).

Écsy László balatonfüredi fürdőigazgató naplója, 1863–1892. Sajtó alá rend., a bev. tanulmányt írta Lichtneckert András. Balatonfüred, 2008. 423 p. (Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai 41).

A balatonfüredi fürdőbizottság üléseinek jegyzőkönyvei, 1855–1917. Sajtó alá rend., a bev. tanulmányt írta Lichtneckert András. Balatonfüred, 2010. 256 p. (Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai 58).

Levéltári forrásokat is közlő kiadványok:

Lichtneckert András: A balatonfüred–csopaki borvidék története. Veszprém, 1990. 583 p., [14] t., [2] t. fol. (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 7).

Borászok titkai – titkok gazdái: források és szemelvények szőlészetünk és borászatunk múltjából, 1700–1871. Összeáll., a tanulmányokat és a jegyzeteket írta Lichtneckert András. Balatonfüred, 2007. 224 p. (LA Könyvtár 5).

Lichtneckert András: Az arácsi szőlőhegy és szőlőhegyi önkormányzat története: mikrotörténelem. Balatonfüred, 2008. 176 p. (LA Könyvtár 8).

Hudi József: A balatonfüredi színházak és színpad története, 1831–1861. Balatonfüred, 2008. 376 p. (Balatonfüred Városért Közalapítvány kiadványai 42).

Lichtneckert András: A Balatonfüred–Csopaki borvidék története a kezdetektől napjainkig. Balatonfüred, 2010. 554 p. [8] t. (LA Könyvtár 11).

Lichtneckert András: A balatonfüredi Angolkert, a Játékszín és az Aréna építéstörténete Balatonfüred, 2011. 144 p. [4] t. (LA Könyvtár 13).